

**OCENE
RECENSIONI
REVIEWS**

Jurij Perovšek in Mojca Šorn (ur.):
NAROD – POLITIKA – DRŽAVA. IDEJNOPOLITIČNI
ZNAČAJ STRANK NA SLOVENSKEM OD KONCA 19.
STOLETJA DO ZAČETKA 21. STOLETJA.
Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino, 2020,
360 strani

Trideset let po obnovi večstrankarskega sistema v – takrat še jugoslovanski – Sloveniji prihaja na knjižne police monografija, ki nas opozarja, da imata zgodovina slovenskih strank in klasičnega parlamentarizma precej daljšo tradicijo, kot bi bilo mogoče sklepati na podlagi več desetletij trajajoče sivine enopartijskega sistema. Urednika dr. Jurij Perovšek in dr. Mojca Šorn sta ob programski podpori Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in pod naslovom *Narod – politika – država* zbrala enajst prispevkov priznanih slovenskih avtoric in avtorjev, ki so v svojih predstavitev zajeli obširen časovni lok med dvema prelomoma stoletij. Kot tudi oba urednika jih večina prihaja z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, ki že desetletja velja za eno ključnih referenc pri proučevanju strankarske zgodovine na Slovenskem.

Nosilna študija prihaja izpod peresa Jurija Perovška, ki se je lotil temeljitega pregleda idejnopolitičnih in socialnogospodarskih pogledov meščanskega tabora od devetdesetih let 19. stoletja do druge svetovne vojne na Slovenskem. Perovšek je z njemu lastno preciznostjo v eni študiji uspel zajeti celoten strankarski spekter prve, klasične dobe slovenskega večstrankarskega sistema v dveh državnih okvirih: od »ločitve duhov« v habsburški monarhiji do političnih ločnic kraljeve Jugoslavije. Perovškova študija na inštruktiven način prikaže ključne prelomnice v razvoju strankarskih struktur na Slovenskem in dodatno osvetljuje dejstva, ki jih poznamo iz dosedanjih standardnih pregledov.

Obdobje, ki ga zajema Perovškova nosilna študija, dopolnjujeta dva prispevka. Dr. Vida Deželak Barič je povzela svoje bogato poznavanje usmeritev marksističnega tabora, dr. Filip Čuček pa se je lotil pregleda delovanja nemških političnih subjektov v ustavni dobi stare Avstrije. V obeh primerih gre za specialni študiji, ki vsaka s svoje perspektive opozarjata na idejnopolitično raznolikost slovenskega političnega prostora v času dveh monarhij.

Glavnina prispevkov je posvečena opisu delovanja slovenskih komunistov v različnih časovnih intervalih. Dr. Bojan Godeša opozarja na sočanja idejnopolitičnih in socialnogospodarskih pogledov znotraj Osvobodilne fronte slovenskega naroda med

nacistično-fašistično okupacijo, dr. Aleš Gabrič pa na to, kako učinkovito so komunisti neposredno po drugi svetovni vojni izpeljali delo, začeto že v prvih letih delovanja OF. Prav opis prehoda iz formalno še večstrankarskega sistema v dobo eno same partije nas spodbuja k novim razmislekom o posledicah tranzicije iz kraljeve v komunistično Jugoslavijo.

Delovanju slovenskih komunistov v slednji sta posvečeni naslednji dve razpravi. Dr. Zdenko Čepič predstavlja nekaj izbranih poglavij iz zgodovine komunistov v osemdesetih letih 20. stoletja, dr. Damijan Guštin pa se je lotil predstavitve njihove organiziranosti v Jugoslovanski ljudski armadi v zadnjih letih Jugoslavije. V to obdobje sodi tudi prispevek Marka Zajca, ki opisuje ideološka in programska izhodišča Zveze socialistične mladine Slovenije in njenemu pretvarjanju v liberalno opcijo. Zajčevo analizo dopolnjuje Tjaša Konovšek s predstavitvijo oblikovanja Liberalne demokracije Slovenije kot dominantne politične sile desetletja, ki je sledilo osamosvajanju in demokratizaciji javnega življenja.

Dr. Jurij Hadalin se je »brez dlake na jeziku« lotil opisa Slovenske nacionalne stranke, enega od manjših političnih subjektov samostojne Slovenije, ki pa se je s svojim specifičnim profilom uspel obdržati na

parlamentarni sceni vse do danes. Med prispevki knjige, ki ima nedvomno upravičene ambicije standardnega dela, morda v njej pogrešamo prav več podobnih študij primerov, zlasti ko gre za stranke koalicije Demos in njegovih »pomladnih« naslednic. To vrzel pa v določeni meri odpravlja prav zadnji prispevek, ki za strankarsko sceno demokratične Slovenije vpeljuje oznako »stabilne nestabilnosti«. Interdisciplinarna študija je nastala kot skupno delo dr. Jureta Gašpariča in dr. Simone Kustec, ki sta nedavno skupaj prevzela tudi zahtevne naloge na znanstvenem resorju v aktualni državni politiki.

Monografija *Narod – politika – država* je sicer nastala pred začetkom koronske krize, a je njen izid že sovpadel z njo. Izdaja in distribucija knjig sta postali v teh težkih razmerah precejšen podvig, a smo prepričani, da v tem primeru problematika dostopnosti ne bo vplivala na interes širše strokovne javnosti.

Andrej Rahten

Zdenka Semlič Rajh (ur.):
»SLOVENCİ, ZA ZMIRAJ GRE!«. 100. OBLETNICA
KOROŠKEGA PLEBISCITA.
Maribor in Ljubljana, Pokrajinski arhiv in Arhiv Republike
Slovenije, 2020,
218 strani

Slovenci smo več stoletij delili usodo habsburške monarhije, ki pa je, kot posledica dolgoročnih političnih sprememb in predvsem poraza v Veliki vojni, leta 1918 izginila. To samo po sebi ni nekaj nenavadnega; države pridejo in grejo. Podobno se zgodi z narodi in odvisno je od mnogih raznolikih faktorjev ali se nekateri v določenem zgodovinskem obdobju ohranijo ali pa ne. Slovincem se je v prelomnem letu 1918 uspelo postaviti na evropski politični zemljevid in se v teku naslednjih sto let bolj ali manj ohraniti kot skupnost. A slovensko vprašanje se je v času, ko se je na novo začrtal zemljevid Evrope, prepletalo z interesi sosedov in ravnotežjem velikih sil, ki navadno v zgodovini odločajo o svetovnih zadevah.

Eno izmed ključnih vprašanj, ko je obvladovanje ozemlja še bilo eno izmed pomembnih faktorjev državne moči in mednarodnega prestiža, je bilo risanje mejnih črt. V zadnjem desetletju se je na področju humanistike in družboslovja vprašanje meja in mejnosti razbohotilo ter še zdaleč ne predstavlja več samo preučevanje nastanka državnih ločnic. Poleg tega so v zadnjem letu, zaradi ukrepov proti pandemiji koronavirusa, pojmi kot so oddaljenost, ločevanje, distanca in meja dobili popolnoma nove dimenzije. Kako bo življenje steklo v post-koronski Evropi je verjetno podobno neznankam, ki so vladale v času povojne Evrope, ko je bil položaj Slovencev še precej

nejasen. Če so bila pričakovanja jeseni 1918 precejšnja na celotnem slovenskem etničnem prostoru, pa je bilo predvsem v stičnih prostorih, kjer so Slovenci v kontaktu s sosednjimi skupnostmi, nejasnosti še več kot drugod. To ni veljalo samo za Slovence. Podobni primeri se najdejo povsod po Evropi, a se je verjetno malokateri evropski narod znašel pred tolikšnimi raznolikimi izzivi kot Slovenci v času od leta 1918 do 1920.

Med tistimi, ki je na simbolni ravni še najbolj zaznamovalo slovensko pojmovno obzorje je bil koroški primer. A Koroška ni bila samo mitska zibelka slovenstva, temveč prostor konkretnega stika med slovenskim in nemško-avstrijskim svetom, ki ga je bilo treba v povojnih geopolitičnih okoliščinah dodeliti enemu ali drugemu. O tem, kako je ta proces potekal, so bile že pred desetletji napisane natančne študije. Med zadnjimi deli, ki so izšla na ta račun, pa je monografija z naslovom »Slovenci, za zmiraj gre!« in v enem geslu povzema angažiranost slovenske propagande zato, da koroške Slovence prepriča v pomen vsakega posameznega glasu za bodočo državno pripadnost dežele. Kot vemo se je po nekajmesečnih spopadih, prekinitvah, premirjih, pogovorih in dogovorih odločilo, da se Koroška razdeli na dvoje, na južni del, to je cono A in na severni del, cono B. Diplomati zbrani na pariških mirovnih pogajanjih so tako določili, da bodo podobno kot na nekaterih drugih mejnih območjih,

